

THE „BABEŞ-BOLYAI” UNIVERSITY OF CLUJ-NAPOCA
FACULTY OF LETTERS

DOCTORAL THESIS

**CRISIS AND IDENTITY IN MODERN ROMANIAN CULTURE
– A CONTEMPORARY AVATAR – THE PROTOCHRONISM**

= SUMMARY =

DOCTORAL SUPERVISOR

Prof.univ.dr. ION ŞEULEANU

Ph.D. CANDIDATE

LIONEL-DECEBAL ROŞCA

2011

TABLE OF CONTENTS

I. DU CÔTÉ DE CHEZ NOUS

I.1. Assertion

I.2. Introduction: the concept of “Romanian world”

I.2.1. The concept of “world”

I.2.1.1. General geopolitical setting.

I.2.1.2. The time of civilizations

I.2.1.3. Culture and civilization. The concept of “World”

I.2.2. The concept of “Romanian World”

I.2.2.1. Romanian world. Geopolitical setting.

I.2.2.2. The time of the Romanian World.

I.2.2.3. The problem of the Romanian World

I.2.3. Protochronism and the problem of the Romanian world.

II. IN SEARCH OF THE LOST TIME

II.1. Prehistory of the problem.

II.2. Theory of the form without substance.

II.2.1. Historical setting.

II.2.2. The Maiorecian content

II.2.3. Critical assessment.

II.2.4. Conclusions.

II.3. The theory of synchronism.

II.3.1. Historical setting.

II.3.2. Contents of the theory.

II.3.3. Critical assessment.

II.3.3.1. Characterization of the theory of synchronism

II.3.3.2. The critics of the theory of synchronism.

II.3.4. Conclusions.

II.4. Synchronizing attitude. Other theories.

II.5. Protochronism.

II.5.0. Critical reception: essential bibliography.

II.5.1. Postulations.

II.5.1.1. Historical contextualization

II.5.1.2. From the prehistory of a concept: models, analogies, lineages.

II.5.2. Short history.

II.5.3. Protochronism (1)

II.5.3.1. General setting.

II.5.3.2. Relevant theories (E. Papu, I. Bădescu)

III. IN SEARCH OF THE LOST TIMES

III.1 “Protochronism” (2)

III.1.1. General setting.

III.1.2. Autochthonic paradigm

III.2. “Forefather-ism”

III.3. “It was from where it never was”: Noica, Eliade

IV. CONCLUSIONS. SYNTHETIC FRAME

V. WE ARE IN THE SHADOW OF THE TIME

V.1. Today (1990-)

V.2. Final conclusion

VI. BIBLIOGRAPHY

KEYWORDS: culture, civilization, historical time, evolution, gist, form, the theory of “forms without substance”, synchronization, theory of synchronism, protochronism, ideology, discourse, paradigm, autochtonism, primordialism, crisis, identity.

SUMMARY: our thesis approaches that complex of manifestations (ideas, concepts, theories, debates and polemics) that starting from the middle of the eight decade of the XX-th century, became known in the Romanian cultural and literary area, under the denomination of “protochronism”. From a preponderantly epistemological perspective, but with necessary completions from the area of the literary history, historical anthropology, etc, we tried to bring out – exploring the heterogeneity of the phenomenon – the parentage of the ideas and their distribution on the theoretical paradigms, coupled with the discourses of the issuers, their instrumentation in the ideological context of the epoch, etc. the conclusion of the thesis is that “protochronism” is the avatar of the from the 70s-80s of the XX-th century, of the debates generated by the identity crisis founding the entire Romanian modern culture.

This present thesis proposes to examine one of the most animated debates that took place in the circles of Romanian intellectuality in the 70s-80s of the XX-th century (with some anterior adumbrations and posterior echoes), debate started from a concept and a term – that of “protochronism” to which would definitively remained linked – launched by Edgar Papu and amplified then until the acquisition of the dimension of an ample discussion about the structure and sense of the historical destiny of the Romanian society.

The immediate academic motivation is that, after almost four decades since the outbreak of “one of the most fiery literary polemics of the last decades” (A.D. Rachieru), de definition of the protochronist phenomenon continues to be as ambiguous as it was during the epoch of the fiery discussions that it provoked; on the other hand, even if the term (and concept) had been exiled in the twilight zone of the self consciousness of the Romanian culture, or it remained the almost exclusive attribute of the stigmatization strategies, the historical, epistemological, and political issue that it generated continues up to present times to disturb the spirits, only that under different labels.

A subject of such complexity presupposes an approach on three big levels, conjugated in the reality of the fact, but methodologically different: (a) a first level , *descriptive*: offering the map – authors, groups of interest, articles, books,

manifestations, polemics, distribution on magazines, cities, etc – and the chronology of attitudes, it corresponds to the classic positivist literary history; (b) a second level, *epistemological* : aiming both the epistemological quality of the theory and the epistemological quality of the facts, of which is made/ on which the theory applied; (c) a third level *pragmatic*: takes into consideration the instrumentalization of the respective theories and facts in a polarized ideological field (political, religious, etc.), of the influence of such types of factors on the genesis of some ideas or on the development of polemics, debates, etc. due to the fact that the epistemological level the most suitable to offer the necessary conceptual clarifications (as well as because it is practically, the least represented in the bibliography of the theme) we considered it a priority in our research, without neglecting the classical proper reconstruction of literary history data or the necessary historical, sociological, political, cultural, etc. contextualization, pursuing the relevant contribution of other interpreters (Katherine Verdery, Mircea Martin, Alexandru Tomiță, etc.) The foray into this level involved the enlargement of the frame of the discussion, in order to be able to follow not only the “protochronist” argument in itself, but also with its theoretic parentage relations as well as paradigmatic situation in the field of the similar or competitor theories. Therefore, our investigation was forced to climb towards the epistemological “founts” of the “protochronist” theories, that is, towards the arguments formulated by Titu Maiorescu (by the “theory of the forms without substance ”) Eugen Lovinescu (by the “synchronism” theory) etc.

But, due to the fact that the discussion of the considered theories involves a frequent calling upon pluri-semantic terms – “culture”, “civilization”, “historical” time, and so on – it felt the necessity to formulate own points of view, to function as objective references as much as possible.

In consequence, in a **first section** of the work (§.I.2.) we tried to build a neutral reference term, a general setting to facilitate the presentation the subsequent presentation and discussion of the data of the problem, because, even though started at the literary (i.e. “cultural”, “symbolic”), the debate extended – since Maiorescu and Lovinescu – until the preconditions of the cultural, that is until the civilization/societal level, that of the historical, social-political-economical processes. Therefore, the reference neutral model of interaction relations between

societies/civilizations that we proposed was elaborated starting from the concept of “civilization” proposed by S.P. Huntington, amended according to several suggestions extracted from the thinking of the French historical school from “Annales”, from the cultural anthropology (trichotomy reconsideration of the traditional distinction between “culture-civilization” , fructification of essential concepts of the acculturation theory) etc. by the particularization of this general model according to the specific historical evolution of the Romanian modern society (§.I.2.2.3.) At the historical-organizational level this consists essentially from an evolutonal crisis, a structural crisis of the system (assembly crisis of all the systems of the society), a crisis provoked by a synchronization/ modernization/ development (in relation to a civilization model promoted by the occidental societies), managed extremely inefficiently. In the cultural-symbolic plan, to this evolutonal crisis corresponds a quasi permanent identity crisis which, in various forms, occupied the central position in the cultural-intellectual debates from Romania, in the last two centuries, precipitating in time under the form of veritable “cultural complexes” the two big complexes (to which all the others subordinate) are, in reality two faces of only one: *a complex on inferiority* that at the extreme level tilts, complementarily and compensatory, in another one, *of superiority*. The “protochronism” file, - with everything it implies, including the antecedents represented in the Maiorescian theory of the “forms without substance” and the Lovinescian theory of “synchronism” – rightfully belongs to this chapter of the two “sister-complexes” (§I.2.3.)

The **second part** of the study draws out attention on the theories (constructed successively by reference to the previous one) that try to assess our relation with Europe in search of the lost “times” of the historical evolution, in order to try and outline (starting from Maiorescu and passing through Lovinescu, but remembering as well other relevant contributions in this direction) the epistemological “prehistory” of the “protochronism” as well as the specificity of Edgar Papu’s contribution in this context. Therefore, first it was attempted a critical reconstruction of the theory of “forms without substance” of Titu Maiorescu, starting from the reference texts, as well as the most relevant interpretation texts (§.II.2). similarly was done with in the case of the theory of “synchronism” proposed by E. Lovinescu, having taken into

consideration especially *The history of Romanian modern civilization and the History of contemporary Romanian literature* (§.II.3). passing synthetically through the other “synchronizing” theories from the first half of the Romanian XX- th century (§.II.4), our research concludes the presentation of the conceptual “frame“ so as to arrive to the proper file of *protochronism* (§.II.5), introduced by a necessary historical conceptualization (§.II.5.1.1.) as well as through an exploration of its epistemic “anteriority” : models, analogies, parentage (§.II.5.1.2.). Ascertaining the heterogeneous characteristic of the phenomenon, the analysis of this “file” (of ideas) comes to the point where it sustains the necessity of epistemological discrimination between the theoretical position put under the sing of “protochronism” (1) (§II.5.3.) – Edgar Papu’s protochronist idea (which in reality, does not contradict the theory of synchronism, but only develops a systemic possibility of this, foreseen even by Lovinescu), as well as the “neo-synchronistic” one of Ilie Bădescu (§.II.5.3.2.) finishing by framing them within the same theoretical paradigm founded on the existence of two terms (occidental reference and Romanian world) no matter the manner of distribution of the accents, the first (occidental reference) remains always dominant.

The **third** part of the study follows another group of theories, encountered this time in the position of search/invention of mythical “times” and of symbolic compensational identities. Operating a second epistemic major delimitation, our research intends to demonstrate the fact that the majority of the theses of this type, formulated in this epoch under the aegis of “protochronism” and locatable in the arguments of the other “protochronists” (case illustrations: Paul Anghel, Dan Zmfirescu) belong, in reality to another theoretical paradigm –“protochronism” (2) (§.III.1.) – an autochthonic paradigm in which the first term (occidental reference) fades, in various degrees, tending asymptotically towards zero. Also in this section is approached/included an external case of the autochthonic project which accompanies the modernity of the Romanian World, a case which – by analogy with a famous formula, “pasture-ism” – we denominated “forefather-ism” (§.III.2.) and which refers to an extreme type of “autochthonism” (manifested especially in the historiography and in the intellectual-ideological level related to this) which does not recognize but one being (and absolute) – the autochthon one – that it projects in

mythology and “fantasy”. In this respect our demonstration looks to show, marking a third major epistemological delimitation that, even though the “forefather-istic” theories may be identified in the “protochronist” rhetoric, the “forefather-ism” is not identical with “protochronism” (as it was stated sometimes abusively), because the arguments of this paradigm have nothing in common with those of *protochronism* (1), and rarely meet partially, at limit, the arguments formulated by the representatives of *protochronism* (2). At the end of this section – §.III.3. – are followed eventual relations between the protochronism and some ideas of Constantin Noica or Mircea Eliade.

The **fourth** section of the work fornicates systematically the most important conclusions that can be drawn on basis of the theoretical delimitations operated so far (epistemic distinctions between the various argumentative paradigms, pragmatic distinction between a “savant” protochronism and one “of campaign” etc) out of which two resume the major significations of the demonstration: understood as *historical moment*, protochronism constitutes practically the occasion of resuming (after two decades of “freezing”) the interwar discussion about the “Romanian specificity”; analyzed per se as theory (theories) and discourse (discourses), the protochronism represents the re-aparition on the ideological scene of the post war Romanian World of the autochthonic theories on the place of Romanian and of the Romanians in relation to the world and especially to modernity/modernization and its challenges. From the summing of these conclusions will result this way the *definition* of the phenomenon: protochronism is the *avatar* (profoundly influenced by the political-ideological context of the epoch) *from the decades eight and nine of the XX-th century* of the traditional identity debate that stakes the modern Romanian culture (a debate generated by that profound identity crisis felt at the symbolic level by the Romanian modernity which – together with its correlative from the civilization level, the structural evolution crisis- marks the whole modernity of the Romanian World). From such a larger perspective, the concept itself proposed by Edgar Papu, starting point of the entire protochronistic episode, proves to be only a “comparison working concept” (Stan Valea), a legitimate one, but epistemologically fragile.

At the same time, at the end of this section of “Conclusions” it is presented also a synthetic analytical chart of the systemic possibilities of the analyzed theory

correlated with the positions effectively sustained during the debates occasioned by protochronism.

In the **fifth** section of the thesis we look at the evolution of the “protochronism” problem after 1989 (§.V.I.) to ascertain that under the conditions of the freedom of expression regained after half of a century, the identity debate gave up definitively to the “protochronist” disguise double backing on the traditionalist positions sustained in the first half of the XX-th century (to which added too little theories and new arguments). In this context the benign “protochronism” proposed by Edgar Papu disappeared practically entirely from the self consciousness of the present Romanian culture; in exchange all the malignant forms of so-called “protochronism” survived the year 1989 and in the already known forms (very rarely) or, the most frequently, under other denominations and in other combinations, are today more in bloom than ever (to the extent of the possibilities of information of the moment is sketched a summing map of these contemporary manifestations without which the general frame would remain incomplete). In fact the things could not have been different, is concluded in a “Final conclusion “(§.V.2.) as long as the profound causes that caused the apparition of the “protochronist” phenomenon – the identity crisis and the structural one – have not ceased to act (or act even more strongly than ever).

Finally the last section, the sixth, contains (selectively) the critical bibliography used in the elaboration of the work.

VI. SELECTIVE BIBLIOGRAPHY

Anghel, Paul

- 1970 "Rostirea românească", în "Contemporanul" nr.33 (14 august): p.1-2.
1973 "Pe când ora literaturii române?", în "România literară", (6 septembrie).
1977 "O precizare legată de noțiunea de tezism", în "România literară" nr.10 (35): p.8.
1978 prefață la antologia lirică *Dacica*, București.

Antoși, Sorin

- 1994 *Civitas Imaginalis. Istorie și utopie în cultura română*, București, Ed.Litera.
1995 *Românii în 1995: geografie simbolică și identitate socială*, I–III, în "22" VI nr.48 (29 nov.–5 dec.), 49 (6-12 dec.), 50 (13-19 dec.): p.10; 9; 10.

Bădescu, Ilie

- 1981 "*Civilizația modernă și dinamica paradigmelor culturale*", în "Viitorul social" nr.5.
1984a "*Cultură și sociologie*", în "Luceafărul" nr.27 (22 decembrie): p.2.
1984b *Sincronism european și cultură critică românească*, București, Ed.Științifică și Enciclopedică [ediția a II-a Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2003].
1987 îngr.ed. la N.Iorga. *Evoluția ideii de libertate*, București, Ed.Meridiane.
1988a "*Un Iorga pitoresc?*", în "România literară" nr.21 (18 februarie): p.19.
1988b *Timp și cultură. Trei teme de antropologie istorică*, București, Ed.Științifică și Enciclopedică.
1993 *Neosincronismul; Protocronismul; Sincronismul etc.*, în Zamfir C. și L.Vlăsceanu
1994 *Istoria sociologiei*, Galați, Ed.Porto–Franco.
1997 (cu Dan Dungaciu, Radu Baltasiu), *Istoria sociologiei. Teorii contemporane*. Vol.1, București, Ed.Eminescu.

Boia, Lucian

- 1997 *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Ed.Humanitas.
1998a (coord.), *Miturile comunismului românesc*, București, Ed.Nemira, Col. "Societatea Politică".
1998b *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, Ed.Humanitas.

Botnariuc, Nicolae

- 1992 *Evoluționismul în impas*, București, Ed.Academiei.

Boutot, Alain

- 1997 *Inventarea formelor. Haos. Catastrofe. Fractali. Atractori stranii. Revoluția morfologică*. Traducere din limba franceză de Florin Munteanu. 1997 *Spre un neo–aristotelism matematic*. Traducere din limba franceză de Emil Bazac, București, Ed.Nemira.

Braudel Fernand

- 1958 *Histoire et sciences sociales. La longue durée*, în "Annales E.S.C." nr.4.

- 1969 *Ecrits sur l'histoire*, Paris, Flammarion: pp.41-96.
1985 *Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*. Vol.1-5. Trad. de Mircea Gheorghe. Prefață de Al.Duțu, București, Ed.Meridiane.

Chimet, Iordan

- 1992a *Dreptul la memorie (în lectura lui Iordan Chimet)*. Vol.1. *Cuvintele fundamentale și miturile*, Cluj–Napoca, Ed.Dacia.
1992b *Dreptul la memorie (în lectura lui Iordan Chimet)*. Vol.2. *Intrarea în Lumea Modernă*, Cluj–Napoca, Ed.Dacia.
1992c *Dreptul la memorie (în lectura lui Iordan Chimet)*. Vol.3. *Dialog despre identitatea românească*, Cluj–Napoca, Ed.Dacia.
1993 *Dreptul la memorie (în lectura lui Iordan Chimet)*. Vol.4. *Certitudini, îndoieli, confruntări*, Cluj–Napoca, Ed.Dacia.
1997 *Momentul adevărului*, Cluj–Napoca, Ed.Dacia.

Drăgan, Iosif Constantin

- 1976 *Noi, Tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc*. Vol.1, Craiova, Ed.Scrisul Românesc.
1986 *Mileniul imperial al Daciei*, București, Ed.Științifică și Enciclopedică.

Eliade, Mircea

- 1978 *Aspecte ale mitului. În românește de Paul G.Dinopol*. Prefață de Vasile Nicolescu, București, Ed.Univers.
1992 *Împotriva deznădejzii. Publicistica exilului*. Ed.îngr. de Mircea Handoca. Cu o prefață de Monica Spiridon, București, Ed.Humanitas.
1994 *Fragmentarium* [ed.I 1939], București, Ed.Humanitas.

Huntington, Samuel P.

- 1995 "Șocul civilizațiilor" [1993], în "22", I–VIII nr.1-8 (ianuarie) – [dezvoltat în Huntington 1998].
1998 *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, București, Ed.Antet.

Ianoși, Ion

- 1997 *Istoria filosofiei românești*, Cluj–Napoca, Ed.Biblioteca Apostrof.

Laignel–Lavastine, Alexandra

- 1998 *Filosofie și naționalism. Paradoxul Noica*. Trad. din fr. de Em.Marcu, București, Ed.Humanitas.

Lovinescu, Eugen

- 1940 *T.Maiorescu*. Vol.1-2 [reed. 1972].
1943 *T.Maiorescu și posteritatea lui critică*.
1943-1944 *T.Maiorescu și contemporanii lui*. Vol. 1-2.[reed. 1974].
1972 *Istoria civilizației române moderne*. Ediție, studiu introductiv și note de Z.Ornea, București, Ed.Științifică.
1981 *Istoria literaturii române contemporane*. Vol.1-3, București, Ed.Minerva.

1992 *Istoria civilizației române moderne*. Ediție, studiu introductiv și tabel cronologic de Z.Ornea. Vol.1-3, București, Ed.Minerva, col.BPT.

1997 *Istoria civilizației române moderne*. Ediție și studiu introductiv de Z.Ornea, București, Ed.Minerva, col. "Cărți fundamentale ale culturii române".

Lovinescu, Monica

1996 "Noi, românii, oscilăm între un complex de inferioritate și unul de superioritate", în "Adevărul literar și artistic" nr.321.

Maiorescu, Titu

1967 *Critice*. Vol.1-2. Prefață de Paul Georgescu. Text stabilit, tabel cronologic, indice și bibliografie de Domnica Filimon–Stoicescu, București, Ed. Pentru Literatură.

Martin, Mircea

1981 *G.Călinescu și "complexele" literaturii române*, București, Ed.Albatros.

2002-3 "Cultura română între comunism și naționalism", I-VI, în "22" XIII nr.654 – I – (17-23 septembrie), 660 – II – (29 octombrie-4 noiembrie), 661 – III – (5-11 noiembrie), 665 – IV – (3-9 decembrie), "22" XIV nr.675 – V – (11-17 februarie), 678 – VI – (4-10 martie): pp.6-8; 10-12; 10-11; 10-11,13; 11-13; 9-11.

Noica, Constantin

1993 *Modelul cultural european*, București, Ed.Humanitas.

Papu, Edgar

1967a *Călătoriile Renașterii și noi motive literare*, București, Ed.Pentru Lit. Univ. [reluat în Papu 1990: pp.139-259].

1967b Studiu introductiv și note finale la Vergiliu. *Eneida*. Traducere de Eugen Lovinescu. Text revăzut și note de Eugen Cizek. Prefață și note finale de Edgar Papu, București, Ed.Tineretului Col."Lyceum"6: pp.5-60 [reluat parțial în Papu 1990: pp.70-80].

1971 *Poezia lui Eminescu. Elemente structurale*, București, Ed.Minerva [ed.a II–a, adăugită, 1979; ed.a III–a, adăugită, în Papu 1989: pp.9-185.].

1973 *Între Alpi și Marea Nordului*, București, Ed.Meridiane.

1974 *Protocronismul românesc*, în *Secolul 20* nr.5-6 (iulie): pp.8-11.

1976 *Protocronism și sinteză*, în *Secolul 20* nr.6: pp.7-9.

1977a *Din clasicii noștri: Contribuții la ideea unui protocronism românesc*, București, Ed.Eminescu [reluată parțial — sub titlul *Extrase* — în Papu 1989: pp.223-257].

1977b *Barocul ca tip de existență*. Vol.1-2, București, Ed.Minerva, Col. BPT.

1989 *Lumini perene. Retrospecții asupra unor clasici români*, București, Ed.Eminescu.

1990 *Excurs prin literatura lumii*, București, Ed.Eminescu.

1993 "I-au pus să strige «Slavă Stalin! Slavă Stalin!». Și au strigat", în "Adevărul literar și artistic" (25 aprilie): p.4.

2005 *Interviuri*, ed.îngr. de Ilie Rad și Grațian Cormoș, prefață și note asupra ed. de Ilie Rad, Cluj-Napoca, Ed.Limes.

Popper, Karl

1993 *Societatea deschisă și dușmanii ei*. Vol.1-2, București, Ed.Humanitas.

Protocronism și sincronism

1977 (1) masă rotundă cu Paul Anghel, Ov.S.Crohmlniceanu, Pompiliu Marcea, E.Papu, M.Ungheanu, în "Luceafărul", I și II, din 8 și 15 octombrie [reluat în Ungheanu 1985: *Addenda*].

1978 (2) masă rotundă cu Paul Anghel, Ov.S.Crohmlniceanu, Nicolae Dragoș, Pompiliu Marcea, Solomon Marcus, E.Papu, M.Ungheanu, în "Luceafărul", I și II, din 4 și 11 noiembrie [reluat în Ungheanu 1985: *Addenda*].

Rachieru, Adrian Dinu

1985a *"Campaniile criticului"*, în "Orizont" nr.30.

1985b *Vocația sintezei. Eseu asupra spiritualității românești*, Timișoara, Ed.Facla.

1993 *Cele două Români*, Timișoara, Ed.Helicon.

Ștefan, I.M. și Edmond Nicolau

1981 *Scurtă istorie a creației științifice și tehnice românești*, București, Ed.Albatros.

Tănase, Al.

1968 *Introducere în filosofia culturii*, București, Ed.Științifică.

1977 *Cultură și civilizație*, București, Ed.Politică.

Tismăneanu, Vladimir

1998 *Arheologia terorii*. Ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, Ed.Allfa.

Ungheanu, Mihai

1977 cronică la Papu 1977a, în "Luceafărul", (10 septembrie).

1980 *"Pionier al sincronismului"*, în "Luceafărul" nr.22.

1982 *Interviuri neconvenționale*, București, Ed.Carteza Românească.

1985 *Exactitatea admirației*, București, Ed.Carteza Românească [în special *Addenda*].

Ungureanu, Ion

1985 (și Ștefan Costea) *Introducere în sociologia contemporană*, București, Ed.Științifică și Enciclopedică.

1991 *Paradigme ale cunoașterii*, București.

Verdery, Katherine

1987 *The Rise of the discourse about Romanin identity: Early 1900s to World War II*, în *Români în istoria universală*. Vol.II-1. Ed. I.Agrogoroaiei, Gh.Buzatu and V.Cristian, Iași, Univ.Al.I.Cuza: pp.89-138.

1988 *Moments in the rise of discourse on national identity. I: Seventeenth through nineteenth centuries*, în *Români în istoria universală*. Vol.III-1. Ed. I.Agrogoroaiei, Gh.Buzatu and V.Cristian, Iași, Univ.Al.I.Cuza: pp.25-60.

1994 *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*. [ed.I University of California Press 1991] Trad. de Mona Antohi și Sorin Antohi, București, Ed.Humanitas.

Vianu, Tudor

1963 *Influența lui Hegel în cultura română* [ed.I 1933], în T.Vianu. *Studii de literatură universală și comparată*, București, Ed.Academiei R.P.R.

1982 *Raționalism și istorism* [ed.I 1938], în T.Vianu. *Studii de filosofia culturii*. Prefață de George Gană, București, Ed.Eminescu.

Zamfir, Cătălin și Lazăr Vlăsceanu (coord.)

1993 *Dicționar de sociologie*, București, Ed.Babel.

Zamfirescu, Dan

1969a [cu G.Ivașcu — cf. Zamfirescu 1993b] G.Ivașcu. *Istoria literaturii române*. Vol.1, București, Ed.Științifică: pp.1-292.

1969b *România — pământ de civilizație și sinteză. Articole și reportaje*, București, Ed.Pentru Lit.

1970 Studiu introductiv la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Ed. Florica Moșil și Dan Zamfirescu, București, Ed.Minerva: pp.5-55.

1973 *Neagoe Basarab și învățăturile către fiul său Theodosie. Probleme controversate*, București, Ed.Minerva, Col."Universitas".

1975 *Cultura română — sinteză europeană*, în *Istorie și cultură*, București, Ed.Eminescu.

1979 *Via Magna*, București, Ed.Eminescu: pp.217-294.

1982a "*Sensul tradiției și al protocronismului, I: Răspuns unui critic*", în "Săptămîna" (15 ianuarie): p.7.

1982b "*Sensul tradiției și al protocronismului, II: Provizoratul unei retrospective*", în "Săptămîna" (5 februarie): p.7.

1983 *Accente și profiluri (1968–1983)*, București, Ed.Cartea Românească.

1985 *Un om pentru istorie*, București, Ed.Eminescu.

1987 *Mircea cel Mare — factor hotărîtor în configurarea politico-istorică a Sud-Estului European*, în vol. I.Pătroi (coord.), *Marele Mircea Voievod*, București.

1991 *O carte fundamentală a culturii europene*, București 1991 (26p.). Studiu însoțitor al volumului *Monuments de la culture mondiale. Dobrotoljubije. La Philocalie slavonne de Paissy Velitchkovsky. Reproduction anastatique ntegrale de l'édition princeps, Moscou, 1793, soignée et présentée par Dan Zamfirescu, docteur ès lettres, Editions Roza Vînturilor*, 1990.

1992 *Ortodoxie și Romano-Catholicism în specificul existenței lor istorice*, București, Ed.Roza Vînturilor [editarea — cu unele aduceri la zi — a lucrării de licență în teologie din 1958].

1993a *Războiul împotriva poporului român*, București, Ed.Roza Vînturilor.

1993b "*Sînt filolog și securist: două calități care cer precizie... — convorbire cu Dan Zamfirescu*", în "Adevărul literar și artistic" (9 mai): pp.3-5.

1997 *A treia Europă. Alternativa iluziilor sinucigașe*, București, Ed.Roza Vînturilor.

Zeletin, Ștefan

1998 *Burghezia română* [ed.I 1925]. *Neoliberalismul* [ed.I 1926]. Ed.îngr. de Cristian Preda, București, Ed.Nemira.